

Anomáliák a tanú kihallgatására vonatkozó büntető eljárásjogi rendelkezések rendszerében

I. BEVEZETÉS

Hatályos büntetőeljárás törvényünk 1998-as elfogadását, valamint 2003-as hatályba lépését követően számtalan módosításon esett keresztül. A különböző kormányok által képviselt eltérő büntetőpolitikai szemlélet eredményeképpen az 1998. évi XIX. törvényben több jogintézmény tekintetében is találunk ellentmondásos, vagy éppen következtelen, az anyagi büntetőjogi szabályokkal össze nem egyeztethető rendelkezéseket. Ugyanakkor a gyakorlatnak alkalmaznia kell ezen jogszabályhelyeket, melynek eredményeképpen az anomáliák feloldására adott jogalkalmazói válaszok eltérősége okán az egyes bíróságok vonatkozásában is eltérő joggyakorlat alakult, illetve alakulhat ki a jövőben is. A büntetőeljárás törvény egyike azoknak a jogszabályainknak, mely a legalapvetőbb jogaink korlátozása mellett képes befolyásolni mindennapi életünket. Egy-egy jogintézmény következtelen, gyakran a jogbiztonság alkotmányos elvét is sértő módon történő megfogalmazása pedig közel sem egyeztethető össze a jogállami demokratikus keretekkel. Jelenleg az új eljárás törvény kodifikációs munkálatai folyamatban vannak a jogalkotónak nehéz feladatot adva ezen anomáliák kiszűrésére. A Kormány 2015. február 11. napján fogadta el az új büntetőeljárás törvény koncepcióját, melynek irányelvei a következő kifejezésekkel összegezhetőek: „hatékonyság, gyorsaság, egyszerűség, korszerűség, koherencia és célszerűség”.^[1] Az új Btk-val megindított büntetőjogi reform második lépéseként a jelenlegi kormányzati célkitűzés az, hogy az egységében „megbomlott”^[2] hatályos büntetőeljárás törvényt egy a jogállami elvárásoknak megfelelő, a gyakorlati problémákra hatékonyan reagálni képes perjogi kódex váltsa fel.

Jelen tanulmányban a Miskolczi Barna által használt kifejezéssel élve a „megbomlott egyensúlyú” Be. anomáliáinak széles tárházából kifejezetten egy területtel, a tanúk kihallgatásával, azon belül is a

[1] Miskolczi, 2015, 30.

[2] Uo.

kihallgatást megelőzően a hatóságot terhelő figyelmeztetési kötelemmel összefüggő perjogi rendelkezésekben tetten érhető ellentmondásokkal, és feloldásuk lehetséges irányával kívánunk behatóbban foglalkozni. A kérdés kiemelt vizsgálatának indoka egyrészt az, hogy a tanú vallomása, mint bizonyítási eszköz, központi szerepet játszik a tényállás felderítésének hatósági folyamatában. A személyi jellegű bizonyítékok még mindig meghatározó szerepet kapnak^[3] a büntető eljárásban, hiszen gyakran egy adott történés vagy esemény körülményeiről csak a tanú segítségével tud a hatóság teljesebb képet kapni, azaz számára az adott bizonyítási eszköz pótolhatatlan.^[4] A tanú ugyanis részben a cselekményhez, részben pedig személyhez kapcsolódó releváns tények^[5] tekintetében tud az eljárás során nyilatkozatot tenni. Másrészt a téma fontosságát és aktualitását adja az is, hogy a kihallgatásra vonatkozó eljárásjogi rendelkezések be nem tartása, adott esetben egy rossz gyakorlat kialakítása, a tanú vallomásának a bizonyítékok rendszeréből történő kirekesztésével járó perjogi következménnyel járhat. A tanulmányban külön kívánunk foglalkozni a 14. életévüket meg nem haladott tanúk és külön az ezen életkort meghaladott tanúk kihallgatását szabályozó büntető eljárásjogi rendelkezésekben tetten érhető ellentmondásokkal is. Célunk tehát a folyamatban lévő kodifikációs munkálatokat segítő rávilágítani azokra a problémákra a figyelmet – a fentiekben megjelölt vizsgálati kört érintően –, melyek egy átgondolt kriminálpolitikai és eljárásjogi jogalkotói szemérettel elkerülhetőek lesznek majd az új büntető eljárásjogi kódexben.

II. AZ ANOMÁLIÁK RENDSZERE

A büntetőeljárás törvény statikus részében kapnak helyet a tanú kihallgatásával kapcsolatos alapvető szabályok, melyek utaló diszpozíció formájában a dinamikus rendelkezések között szintén szabályozásra kerülnek. Ezen rendelkezések közül témánk szempontjából a hatóságot a tanú irányába terhelő figyelmeztetési kötelem tartalmának van jelentősége. Az eljárás törvény rendelkezései szerint amennyiben a kihallgatás elején a hatóság tisztázta, hogy nincs a vallomástételnek akadálya, a tanút figyelmeztetni kell arra, hogy köteles a legjobb tudása és lelkiismerete szerint az igazat mondani, továbbá arra, hogy a hamis tanúzást, valamint a tanúvallomás jogosulatlan megtagadását a törvény büntetni rendeli.^[6] Ezen figyelmeztetés olyannyira fontos, hogy a jegyzőkönyvből ki kell derülnie egyrészt annak, hogy ezen kötelezettségének a hatóság eleget tett, másrészt pedig a tanú figyelmeztetésre adott válaszána is. Bármelyik kritérium hiánya a vallomás felhasználhatóságát zárja ki az eljárásban. Ezen szabályt a Be. 181.

[3] Elek, 2008, 9.

[4] Király, 2003, 244-245.

[5] Németh, 2004, 107.

[6] Be. 85. § (3) bek.

§ (1) bekezdése, valamint a 293. § (1) bekezdésének megfelelő alkalmazása mellett mind a nyomozás során, mind pedig a tárgyalási szakban a hatóságoknak alkalmaznia kell. A fenti jogszabályhely az elmúlt időszakban jelentős változásokon esett keresztül. 2006. július 1-től egészen 2011. március 1. napjáig a hatóságot terhelő kioktatási kötelelem részben a hamis tanúzás, részben pedig a mentő körülmény elhallgatása következményeire terjedt ki. Érthető volt, hogy a jogalkotó a 2010. évi CLXXXIII. tv.-el módosította az eljárási törvény hivatkozott rendelkezését, és mellőzte a mentő körülmény elhallgatásának büntetétére vonatkozó kötelező kioktatást, hiszen a „való elhallgatása fogalmilag azonos a mentő körülmény elhallgatásának elkövetési magatartásával”,^[7] így az a tanú, aki elhallgatja a terheltet mentő körülményt, az hamis tanúzást követ el, melybe az említett igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény beleolvad.^[8] A hatályos jogszabályi rendelkezést a 2012. évi CCXXIII. tv. módosító szabálya alakította ki, mely 2013. július 1. napjával beemelte a figyelmeztetési körbe a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának bűncselekményét is. A jogalkotó nem cizellálta túl a módosítás indokolását, egyszerűen csak arra hivatkozott, hogy az új Btk. rendszerében az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények fejezetébe beemelésre került ez az új tényállás, mely álláspontja szerint indokát adja az eljárási törvény módosításának is. Az anomáliát azonban éppen ez az egyszerűnek mondható megközelítés idézte elő a Be.-ben.

A Btk. szerint a tanúvallomás jogosulatlan megtagadását az követi el, aki büntetőügyben a bíróság előtti vallomástételt a következményekre történő figyelmeztetés után megtagadja.^[9] Azaz az elkövetési magatartás csak akkor tényállás-szerű, ha bíróság előtt történik meg, így aki a nyomozó hatóság, vagy az ügyész előtt tagadja meg a vallomástételt jogtalanul, az nem minősül bűncselekménynek.^[10] A jogalkotói értelmezés eszközét alapul véve az látható, hogy a jogalkotó azért tartotta szükségesnek a tanúval szemben alkalmazandó figyelmeztetések körének bővítését, mert a jogosulatlan megtagadást önálló deliktumként határozta meg az anyagi jogi kódexben. A problémát azonban éppen az adja, hogy a Be. 181. § (1) bekezdése alapján a tanút az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak a Be. 79-88. §-ai szerint kell kihallgatnia. Azaz a nyomozó hatóságnak, valamint az ügyésznek is figyelmeztetnie kell a kihallgatás kezdetén a tanút a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának törvényi következményeire úgy, hogy az adott eljárási cselekményen az érintett tanú adott bűncselekményt nem is tudja elkövetni. Az anomália feloldására két jogtechnikai megoldás látszik alkalmazhatónak. Az egyik, hogy a jogalkotó a Btk. 277. §-ának módosításán keresztül egyértelműsíti, hogy büntető ügyben annak minden eljárási szakában elkövethető a bűncselekmény függetlenül attól, hogy az adott személyt melyik hatóság

[7] Ld. a 2010. évi CLXXXIII. tv. 134. §-ához fűzött jogalkotói indokolást. (Complex Jogtár.)

[8] Mészár, 2013, 1091.

[9] Btk. 277. §.

[10] Ld. a tényállásról bővebben Mészár, 2013, 1084.

kívánja tanúként kihallgatni.^[11] Ebben az esetben tehát a „bírótság előtt” kitételt kellene mellőzni a Btk. tényállásából. Persze ebben az esetben szükség lenne a tanúkkal szemben alkalmazható kényszerintézkedések újragondolására is az eljárási törvényben, hiszen a fenti esetre szankciót a Be. 93. §-a már jelenleg is szabályoz a tanúval szemben. A másik, jogtechnikailag egyszerűbb megoldás az lehet, hogy a Be. 181. § (1) bekezdése egészülhetne ki egy rendelkezéssel, mely szerint a nyomozó hatóság és az ügyész a tanú kihallgatása során mellőzheti a vallomástétel jogosulatlan megtagadásának vétségére történő figyelmeztetést.^[12] Azaz a helyes jogszabályi rendelkezés álláspontunk szerint az alábbi lehetne: „Be. 181. § (1) bekezdés: A tanút az ügyész, illetve – ha az ügyész másképpen nem rendelkezik – a nyomozó hatóság a 79–88. § szerint kihallgatja. A kihallgatás esetén a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell. A tanúnak nem tehető fel a 180. § (1) bekezdésében tilalmazott, továbbá olyan kérdés, amely a feleletre útmutatást tartalmaz.”

Ezen figyelmeztetés tekintetében tovább árnyalja a problémát, ha a tanú engedélyt kap arra, hogy írásban tegyen tanúvallomást. A Be. 85. § (5) bekezdése alapján ugyanis a tanúnak a hatóság engedélye alapján lehetősége van írásban is vallomást tenni. Azaz a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának vétsége szempontjából a tanú fogalmát az eljárási törvény által adott definícióból kell levezetni. Nem tudunk egyet érteni azzal a megközelítéssel, hogy a tanú a fenti bűncselekmény szempontjából olyan személy lehet csak, akit a bíróság a tárgyalásra megidézett,^[13] hiszen a tanú akkor is vallomást tesz, ha arra írásban kap engedélyt és akkor is, ha a hatóság őt a kihallgatására megidézi és az eljárási cselekményen kihallgatja. Bármelyik esetről is legyen szó, a tanú vallomása mindkét esetben ebbéli minőségében nyer bizonyítási eszköz jelleget a büntetőeljárás során, hiszen a legáltalánosabb értelemben a büntetőeljárás jog terénében tanúnak az tekinthető, akinek „valamely büntetőjogilag releváns tényről tudomása van, szűkebb szempontból pedig az, aki erről a tudomásáról a büntető hatóságok előtt vallomást is tesz”.^[14] Ebben a megközelítésben pedig a tanú jogosulatlanul írásban is megtagadhatja a vallomás tételét, hiszen azokra az akadályokra, mentességekre, amelyek az adott tanú esetében relevánsak, a vallomástétel írásban történő megtételére vonatkozó engedély megadásával egyidejűleg a hatóságnak fel kell hívnia a tanú figyelmét.^[15] Ebből pedig az is következik, hogy a jogosulatlan megtagadás az írásbeli vallomástételre felhívott tanú

[11] Megjegyezzük azonban, hogy a jogalkotónak nyilvánvalóan nem ez volt a kriminálpolitikai elképzelése a tényállás megalkotása során, ezért a magunk részéről ezen megoldást nem tartjuk támogathatónak.

[12] Fontos azonban megjegyezni, hogy a Be. 85. § (3) bek.-t nem indokolt módosítani, hiszen a nyomozás során tanút a nyomozási bíróság is kihallgathat (Be. 213. §), mely miatt a szabályozás megtartása szükséges.

[13] Ld. Mészár, 2013, 1084.

[14] Liziczay, 1999, 18.

[15] Ld. Be. 85. § (6) bek. II. mondata.

esetében is elképzelhető, mint ahogyan arra érintőlegesen a Balassagyarmati Törvényszék is utalt egy eseti döntésében.^[16] A fenti logikai okfejtésből a Be. 85. § (6) bekezdése tekintetében tudunk következtetést levonni. A jelenleg hatályos szabályok szerint az eljáró hatóságoknak az írásbeli vallomástétel engedélyezésével egyidejűleg kizárólag a tanú tekintetében releváns mentességi okokra, valamint a hamis tanúzás következményeire kell a tanú figyelmét felhívnia. Azaz a kioktatási kötelelemnek nem tárgya a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának törvényi következményeire történő figyelmeztetés. Ez két értelmezési síkon is anomáliát eredményez a jelenlegi perjogi rendszerben. Az egyik, hogy a nyomozati szakban a tanúként kezelt személyek vonatkozásában a figyelmeztetési rendszerben indokolatlanul van különbség téve a szóbeli kihallgatás, és az írásbeli vallomástétel között, hiszen szóban a fentiekben már előadottak szerint mind a nyomozó hatóságnak, mind pedig az ügyésznek – a vallomás felhasználhatósága érdekében – ki kell oktatnia a kihallgatás kezdetén a tanút a vallomástétel jogosulatlan megtagadásának következményeire, azonban szükségtelenül. A már jelzett *de lege ferenda* javaslat jogszabályban történő átvezetése esetén feloldható lenne ez az ellentmondás. A másik értelmezési sík, ahol viszont a probléma jelentkezik, az a bíróság előtti kihallgatás kérdése. Ugyanis a bíróságnak sem kell írásbeli vallomástétel engedélyezése esetén a vallomástétel jogosulatlan megtagadásának következményeire a tanú figyelmét felhívnia, holott, szóban ezt a tájékoztatást mindenképpen kötelező megadnia. Minthogy álláspontunk szerint a tanú írásbeli vallomástétel engedélyezését követően is meg tudja tagadni jogosulatlanul a vallomástételt^[17] – hiszen az általa átvett végzésben ugyanúgy megkapja a mentességi okokra vonatkozó kioktatást, mintha szóban hallgatná őt ki a bíróság, a 85. § (6) bekezdését kizárólagosan a bíróságok esetében indokolt volna azzal kiegészíteni, hogy ha bíróság engedélyez a tanú számára írásbeli vallomástételi lehetőséget, akkor mindazon figyelmeztetést – így a vallomástétel jogosulatlan megtagadásának törvényi következményeire történő felhívást is – tartalmaznia kellene az engedélyezéssel érintett végzésnek, mint amikre annak a bíróság előtt idézés alapján megjelent tanú esetében is ki kell térni. Álláspontunk szerint tehát helyesen a Be. 85. § (6) bekezdése az alábbi szabályozást igényelné: „Ha a tanú szóbeli kihallgatás nélkül vagy szóbeli kihallgatást követően írásban tesz vallomást, az írásbeli vallomásból ki kell tűnnie, hogy a tanú a vallomást a vallomástétel akadályainak (81. és 82. §), valamint a hamis tanúzás következményeinek ismeretében tette meg. Erre a

[16] Ld. EBD2014.B.22. [11] szám alatti bek.-ben foglalt jogi indokolást.

[17] Hangsúlyozzuk, hogy itt most nem arról az esetről beszélünk, amikor a tanú a rendelkezésére álló határidőn belül nem küldi meg a hatóságnak az írásbeli vallomását, hiszen ebben az esetben fogalmilag nem tagadta meg annak megtételét. Erre a problematikára egyébként már a bírói gyakorlat is reagált, amennyiben egyértelművé teszi, hogy „az írásbeli vallomástétel nem teljesítése nem tekinthető a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának, ezért emiatt a tanúval szemben kényszerintézkedés, illetőleg a tárgyalási szakban büntetőjogi jogkövetkezmény nem alkalmazható”. (EBD2014. B.22.)

tanút az írásbeli vallomás megtételének engedélyezésével egyidejűleg, a vallomástétel akadályainak és a hamis tanúzás következményeinek ismertetésével figyelmeztetni kell. Amennyiben a tanú számára szóbeli kihallgatását követően, vagy szóbeli kihallgatása nélkül bíróság engedélyezi az írásbeli vallomástételt, a figyelmeztetésnek a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának következményeire is ki kell terjednie.”

A Be. 86. § (1) bekezdése az alábbiak szerint rendelkezik: „a tizennegyedik életévét meg nem haladott személyt csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomástól származó bizonyíték más módon nem pótolható. A kihallgatás esetén a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell.” Az eljárási törvény hivatkozott rendelkezése a 14. életévüket meg nem haladott tanúk esetében több ponton is rendkívül ellentmondásos, illetve nincs összhangban az anyagi jogi dogmatika által kialakított bűnösségi fogalom tartalmával. Elsőként azt kell tisztáznunk, hogy a felhívott jogszabályhely a tanúk körére alkalmazandó. Ha ugyanis ezt a kérdést pontosan megválaszoljuk, egyből láthatóvá válik az anomália. A törvény 14. életévüket meg nem haladott személyekről beszél. Ezen körbe értelemszerűen a gyermekkorúak (azaz a 14. életévüket be nem töltött személyek) maradéktalanul beletartoznak. Ugyanakkor viszont az életkori intervallumnak részét képezik azok a személyek is, akik ugyan már betöltötték 14. életévüket, azonban azt még nem haladták meg, azaz a 15. életévüket még nem töltötték be. Csak ilyen megközelítés mellett van értelme a „be nem töltött” és a „meg nem haladott” kifejezéseknek és az ezek közötti különbségtételnek. Azaz a jelenleg hatályos eljárásjogi rendelkezések szerint a hatóságoknak nem kell a hamis tanúzás törvényi következményeire felhívniuk azon tanúk figyelmeztetését, akik a kihallgatás időpontjában még csak 14 évesek, holott az adott személy a 14. életévének betöltésével anyagi jogi szempontból már nem gyermekkorú, így elkövetője lehet bármely igazságszolgáltatás elleni bűncselekménynek.^[18] Sajnos ezt az anomáliát sem a jogalkotó, sem pedig a gyakorlat eddig nem érzékelté,^[19] holott az jelentősnek mondható. Emellett pedig a jogalkotó kizárólag a hamis tanúzásra vonatkozó figyelmeztetés mellőzéséről beszél, ugyanakkor nem említi még érintőlegesen sem a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának kérdéskörét. Jelenleg ugyanis akár egy olyan értelmezést is kaphatna a Be. 86. § (1) bekezdése, hogy a 14. életévüket a kihallgatás időpontjában már betöltött személyeket kizárólag a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának törvényi következményeire kell figyelmeztetni – értelemszerűen a

[18] Bartkó, 2012, 250.

[19] A Be. 86. § (1) bek.-hez fűzött jogalkotói indokolás szerint a tizennegyedik életévét be nem töltött tanút a kihallgatásakor azért nem kell a hamis tanúzás következményeire figyelmeztetni, mert a Btk. a gyermekkorú amúgy is büntetethetőséget kizáró okként szabályozza. (Complex Jogtár – Be. kommentár.) Ezzel összefüggésben a jogirodalomban is találkozhatunk a Be. 86. § (1) bek. értelmezésével összefüggésben olyan tanulmánnyal, amely a hivatkozott jogszabályhelyet kifejezetten csak a gyermekkorú tanúk vonatkozásában értelmezi, mellőzve a felvetett anomália tárgyalását. (E körben ld. Makai, 2008, 73., ill. Varga, 2009, 56–57.)

mentességi okok számba vétele után. Nyilvánvaló azonban, hogy a jogalkotónak a bűnügyi tudományok rendszerében elhelyezkedő vonatkozó normák figyelembevételével nem ez volt a szándéka. Pontosabban a szándékát pontatlanul inkorporálta az eljárási törvénybe. Szükséges lenne tehát a Be. 86. § (1) bekezdésének az újraszabályozása olyan tartalommal, melyből egyértelműen kiderülne, hogy a figyelmeztetések kizárólag a gyermekkorú tanúk esetében mellőzhetőek, illetve, hogy mindkét a tanú kihallgatásánál a vallomás felhasználhatóságát érintő jogkövetkezményre történő figyelmeztetés mellőzése legyen szükséges. A fenti elvárásoknak álláspontunk szerint az alábbi tartalommal felelne meg a jogszabály: „a tizennegyedik életévét be nem töltött személyt csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától származó bizonyíték más módon nem pótolható. A kihallgatás esetén a hamis tanúzás, valamint a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell.”

A „14. életévét meg nem haladott” kategória használata még egy kérdésben vet fel problémát a Be. jelenleg hatályos 86. § (1) bekezdés alkalmazásával összefüggésben. Mint ahogyan arra már a fentiekben is utaltunk, bár a bizonyítási eszköz jellege tekintetében nincs különbség, a jogalkotó mégis külön választva kezeli a tanú vallomása tekintetében a tanú kihallgatását, valamint az írásbeli vallomástételt. Ugyanakkor a hivatkozott jogszabályi rendelkezés kizárólag a kihallgatásról és nem az írásban történő vallomástételről beszél. Ennek kifejezetten a 14. életévüket betöltött, azonban a 15. életévüket még be nem töltött tanúk esetében van jelentősége, hiszen gyermekkorú tanú esetében írásbeli vallomástétel engedélyezésére nem kerül sor. Ugyanakkor viszont a 14. életévét már betöltött tanú esetében – feltételezve a Be. 86. § (2) bekezdésében foglalt feltételek fennállását – fogalmilag nem elképzelhetetlen az írásbeli vallomástétel engedélyezése. Ezt sem a Be. 85. § (5)-(6) bekezdései, sem pedig a Be. 296. § (1) bekezdés d)-e) pontjai nem tiltják. A törvény erre az esetre viszont – mint hogy nem kihallgatásról van szó – nem teszi lehetővé a hamis tanúzás törvényi következményeire történő figyelmeztetést. Azaz a jogalkotó ismételten csak különbséget tesz – megjegyezzük, hogy teljesen indokolatlanul – aközött, hogy a 14. életévét meg nem haladott tanút a hatóságok szóban hallgatják ki, illetve, hogy számára az írásbeli vallomástétel lehetőségét engedélyezik. A fentiekben már jelzett, az írásbeli vallomástétel jogával felruházott tanúk esetében irányadó figyelmeztetésekkel kapcsolatos *de lege ferenda* javaslatunk a fenti probléma megszüntetését is eredményezné.^[20]

A tanú figyelmeztetése körében különös jelentősége van a 2011. évi CL. törvénnyel elfogadott, és a büntetőeljárás normarendszerbe beiktatott azon rendelkezésnek, mely a mentességi okok közül a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja szerinti relatív vallomástételi akadállyal kapcsolatos kioktatási kötelezettség

[20] A büntetőeljárás törvény életkorral összefüggésben szabályozott rendelkezéseiről, ill. az életkor fontosságáról ld. bővebben: Herke, 2011, 287–292.

vonatkozásában határozott meg többlet-szabályokat. Az addig elsődlegesen az eljárás gyorsítását célzó módosítások sorába a fenti novella nem „állt be”, a jogalkotó felismerte, hogy a büntetőeljárás hatékonyabbá tételét nem annak gyorsítása, hanem az ismételt figyelmeztetés intézményének bevezetése szolgálja. Azaz a módosítás rávilágított arra, hogy a „gyorsabb büntetőeljárás nem feltétlenül hatékonyabb”.^[21]

A módosított Be. 181. § (2) bekezdése szerint: „ha megállapítható, hogy a tanú a vallomásában a 82. § (4) bekezdés esetét kivéve magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolja, a tanút a 82. § (1) bekezdés b) pontja szerint ismételten figyelmeztetni kell”. Természetesen a jogalkotó a módosítással nemcsak a nyomozati szakban irányadó kihallgatási szabályokat, hanem a bírósági szakot érintő rendelkezéseket is kiegészítette. A Be. 293. § (1) és (3) bekezdése szerint: „A tanú kihallgatásának kezdetén a tanács elnöke a 85. § (2) és (3) bekezdése szerint jár el, majd ezt követően, ha a tanú vallomástételének nincs akadálya a tanács elnöke a tanút – a 88. § rendelkezéseire figyelemmel – kihallgatja [...]. Ha megállapítható, hogy a tanú a vallomásában a 82. § (4) bekezdés esetét kivéve magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolja, a tanút a 82. § (1) bekezdés b) pontjában meghatározottak szerint ismételten figyelmeztetni kell”. A Be. 2011. március 1. napjával hatályos, módosított 82. § (2) bekezdése szerint: „A tanút a kihallgatása elején a mentességi okokra és jogaira figyelmeztetni kell. A figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni. A figyelmeztetés, valamint a figyelmeztetésre adott válasz jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.” A töretlen bírói gyakorlat szerint a tanúvallomás tételi akadályokra történő figyelmeztetésnek aktuálisnak, testre szabottnak kell lennie.^[22] Azaz nem szükséges olyan mentességi okra kioktatni a tanút, amely vele szemben nem áll fenn. A mentességi okok rendszerében azonban a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja szerinti relatív akadály olyan általános jellegű, hogy az valamennyi tanú esetében irányadó, annak megítélése már nem a megtett tanúvallomás fényében értékelendő. A fenti jogszabályhelyek helyes értelme alapján ezért az eljáró hatóságoknak az egyes eljárási cselekmények során a kihallgatásra kerülő tanút figyelmeztetniük kell a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában foglalt relatív vallomástételi akadályra, azaz arra, hogy megtagadhatja a válaszadást az olyan kérdésre, mellyel saját magát, vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná. Álláspontunk szerint ugyanis a 2012. január 1-jével hatályos Be. 181. § (2) bekezdésében, valamint a Be. 293. § (3) bekezdésében foglalt „ismételten” törvényi megfogalmazás – annak általános jelentéstartama szerint – feltételezi, hogy az eljáró hatóság a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjával kapcsolatos figyelmeztetést már a tanú kihallgatásának

[21] Gácsai, 2013, 349.

[22] Ezt a gyakorlat által kialakított álláspontot tükrözi és követi a jogirodalom is. E körben ld. Varga, 2009, 48.

kezdetén elvégezte. Az új szabályozási környezetben tehát garanciális okokból nem mellőzhető ezen figyelmeztetés konkrét jegyzőkönyvezése. Töretlen a bírói gyakorlat abban – és ebben a tekintetben a jogalkotói kommentárhoz is igazodik –, hogy a tanút nem kell minden vallomástételi akadályra figyelmeztetni, pusztán csak azokra, amelyek az adott tanú esetében relevánsak lehetnek. Ugyanakkor a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja szerinti figyelmeztetés minden tanú esetében releváns, függetlenül a Be. 85. § (2) bekezdés keretei között feltett kérdésekre adott válaszoktól. A jogalkotó is ezt próbálta kifejezni akkor, amikor a módosított rendelkezés alapján a figyelmeztetés ismételt megtételéről rendelkezett. Minthogy gyakorló jogásként azonban tapasztaljuk, hogy az egyes bíróságok gyakorlatában a fenti rendelkezés tekintetében eltérő jogalkalmazás alakult ki,^[23] bízunk benne, hogy a jövőben az eltérő gyakorlat megszüntetésre kerül és a hivatkozott garanciális norma következetesebben kerül majd alkalmazásra.

III. ZÁRSZÓ

A fentiek során láthattuk, hogy néhány – egyébként garanciális – eljárásjogi rendelkezés pontatlan, átgondolatlan megfogalmazása, milyen eltérő jogértelmezési irányokat tud megnyitni a jogalkalmazás számára. Igyekeztünk a tanulmány keretei között gyakorlati tapasztalatokat is figyelembe véve *de lege ferenda* jogalkotási javaslatokat is megfogalmazni a hatályos Be. vonatkozásában. Természetesen az már a jogalkotáson múlik, hogy ezen felvetéseket megfontolja-e, s ha igen, még az új Be. megalkotását megelőzően törvénymódosítással, vagy immáron az új törvény rendszerében jeleníti-e meg azokat. Mint ahogyan arra a bevezetésben is utaltunk, az új eljárásjogi kódex kodifikációja jelenleg is folyamatban van. A törvényalkotásban részt vevők elsődleges célja egy, a jogállami keretekhez idomuló olyan egységes perjogi szabályrendszer megalkotása, melyben a normák világosak, egyértelműek, és a gyakorlat számára is könnyen és következetesen alkalmazhatóak. Bízunk benne, hogy a koncepció elfogadását követően az egyes perjogi jogintézmények kidolgozása során már egy egységes, átgondolt, anomáliáktól mentes, jogállami garanciális értékeken alapuló normarendszer kerül elfogadásra, hiszen csak így tud a jogalkotó megfelelni azoknak a társadalmi elvárásoknak, amelyek megfogalmazásra kerülnek az új eljárásjogi törvénnyel összefüggésben. Reméljük, hogy segítő szándékú tanul-

[23] Konkrét katonai büntetőügyben pl. a Fővárosi Ítéletábla Katonai Tanácsa Kbf.44/2012/8 szám alatt meghozott ítéletében arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ismételt figyelmeztetéssel kapcsolatos jogszabályhely nem utal arra, hogy minden tanút a kihallgatását megelőzően figyelmeztetni kellene a Be. 82. § (1) bek. b) pontjában foglaltakra. A katonai tanács álláspontja szerint a rendelkezés helyes értelme szerint „a tanút erre akkor kell figyelmeztetni, ha erre vonatkozóan valamely körülményből előzetesen következtetni lehet, vagy ennek lehetősége felmerül”.

mányunk is hozzá tud majd járulni ahhoz, hogy a tanúkkal összefüggésben a hatóságokat terhelő figyelmeztetési kötelemmel kapcsolatos szabályok meghatározása során a hatályos törvényben tetten érhető hiányosságok ne kerüljenek automatikusan „átültetésre” az új jogszabályba. Bízunk továbbá abban is, hogy tanulmányunk talán a jogirodalomban is elindít majd egy folyamatot, amelyben elméleti és gyakorlati jogászok egyaránt megfogalmazzák majd azokat a kritikákat hatályos perjogi törvényünkkel összefüggésben, melyekre a kodifikációs folyamatban a jogalkotónak feltétlenül reagálnia kell majd. A szakma ugyanis álláspontunk szerint így tud igazán eredményesen hatni, egyfajta sajátos szakmai nyomást kifejtteni az új törvény megalkotásának folyamatára.

IRODALOM

- Bartkó Róbert (2012): A tanú vallomása. In: Bartkó – Kovács – Dávid – Horváth – Jancsák – Jungi – Nagy – Németh: *Büntetőeljárás jog. I.* Universitas – Győr Nonprofit Kft., Győr.
- Elek Balázs (2008): *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban.* Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen.
- Gácsi Anett Erzsébet (2013): *A tanú mentességi jogára való ismételt figyelmeztetés, mint új (?) szabály a magyar büntetőeljárásban.* Magyar Jog. 6.
- Herke Csongor (2011): Lehet-e a tanú gyermekkorú vagy fiatalkorú? In: Gál István László (szerk.): *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja alkalmából.* Kódex Nyomda Kft., Pécs.
- Király Tibor (2003): *Büntetőeljárás jog.* Osiris Kiadó, Budapest.
- Liziczay Sándor (1999): *A tanú fogalma.* Collega. 10.
- Miskolczi Barna (2015): Az új büntetőeljárás kodifikációs irányelvei. In: Elek Balázs – Miskolczi Barna (szerk.): *Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja.* Printart – Press Kft.
- Makai Lajos (2008): *A gyermekkorú tanú kihallgatása a büntetőeljárásban.* Bírák Lapja. XVIII. évf. 1. sz.
- Mészár Róza (2013): Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog.* Kommentár a gyakorlat számára. HVGORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Németh Imre (2004): A tanú nevének és személyes adatainak zártan kezelése a gyakorlatban és az ezzel kapcsolatos kérdések In: Geller Balázs József – Hollán Miklós (szerk.): *A szervezett bűnözés arcai.* Rejtjel Kiadó, Budapest.
- Varga Zoltán (2009): *A tanú a büntetőeljárásban.* CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest.